

Col·lecció Experiències de pensament crític a l'aula

Nº1 / novembre 2022

Conflictes armats i ecofeminisme

Guia pedagògica i experiència d'aula.
Escola Torres Jonama

Nerea Huertas, Marina Caireta i María Villellas

êc̃p̃ escola de
cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Aquesta guia ha estat finalitzada el novembre de 2022.

Autores:

Nerea Huertas, Marina Caireta i Maria Villellas

Edició: Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona

Disseny de la portada i maquetació: Lucas Wainer

3	Presentació.
4	Part 1. Marc teòric: introducció als conflictes armats, la pandèmia i el canvi climàtic, i a la seva interrelació.
4	Els conflictes armats
5	El canvi climàtic
7	Com s'interrelacionen la pandèmia, els conflictes i el canvi climàtic?
10	Part 2. Introducció a la metodologia de diàleg controvertit a l'aula.
10	Diàleg versus debat
12	Crear un context adequat per al diàleg
14	Valorar quin rol de facilitador es vol exercir
14	Prendre consciència dels propis biaixos
15	Metodologies
16	Part 3. Experiència didàctica: projecte "Ecofeminisme, pandèmia i conflictes armats" fet per l'alumnat de 6è de primària de l'Escola Torres Jonama (Palafrugell, 2022)
16	Resum
16	Objectius
16	Encaix curricular
17	Procés desenvolupat i activitats realitzades
21	Avaluació
21	Projecció social i difusió del que hem après
22	Valoració. Punts forts i punts febles
22	Orientacions i recomanacions per dur a terme la pràctica
23	Bibliografia i referències

Presentació

A vegades les persones ens trobem en situacions extraordinàries i complicades, situacions que hem d'abordar tot i la inseguretat que ens provoquen, i ho hem de saber fer de forma pacífica, tant individualment com col·lectivament. Darrerament, a Catalunya -i arreu- hem viscut una pandèmia, i des de fa més temps estem immerses en un procés de canvi climàtic conseqüència de l'acció humana. Alhora, malauradament hi ha territoris del món on, a més, pateixen conflictes armats. Quan aquests diversos factors se sumen, les dificultats i el repte de superar-ho encara són més grans.

Educar per a la pau en aquest context demana, entre d'altres continguts, tractar el concepte d'interdependència entre persones, i d'aquestes amb l'entorn. També demana desenvolupar competències clau per viure en aquest context com la cooperació, la corresponsabilitat i el pensament crític, o reflexionar sobre la seguretat i com tenir-ne cura sense usar la violència en contextos difícils. Per respondre a aquest repte plantegem aquesta guia des de dues mirades:

- Treballar continguts referents a la pandèmia, el canvi climàtic i els conflictes armats, i la interrelació entre ells.
- Introduir eines metodològiques, a través de la didàctica, per educar en com abordar temes socialment controvertits a l'aula.

Aquesta guia sorgeix de la voluntat de l'**Escola de Cultura de Pau de la UAB (ECP)** d'acompanyar al professorat i els centres compromesos amb l'educació per a la pau, a fer projectes innovadors que puguin ser exemple per a altres centres i col·legues. Hi trobareu tres apartats:

1. Una introducció als continguts teòrics clau sobre la **interrelació entre canvi climàtic, pandèmia i conflictes armats**.
2. Una introducció a la **metodologia de diàleg controvertit a l'aula** com a estratègia educativa per gestionar la discrepància davant temes socialment controvertits i fomentar el pensament crític.
3. La descripció d'una **experiència didàctica** que recull l'experiència de l'escola Torres Jonama (Palafrugell) impulsant el **projecte "Ecofeminisme, conflictes armats i pandèmia"** amb l'alumnat dels tres grups de sisè (curs 2021-2022).

Aquesta guia s'elabora en col·laboració amb l'escola Torres Jonama en el marc del projecte "Enfortim el pensament crític en temps de pandèmia, construïm cultura de pau", amb el suport de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i la Generalitat de Catalunya. Agraïm a la Nerea Huertas Huertas, tutora de 6è i membre del grup de treball de professorat Amix Crítix la seva col·laboració i entusiasme.

CONFLICTES ARMATS I CANVI CLIMÀTIC EN TEMPS DE **PANDÈMIA**

Material de suport de referència: vídeo “[Conflictes armats i canvi climàtic en temps de pandèmia](#)”

Part 1. Marc teòric:

Introducció als conflictes armats, la pandèmia i el canvi climàtic, i a la seva interrelació.

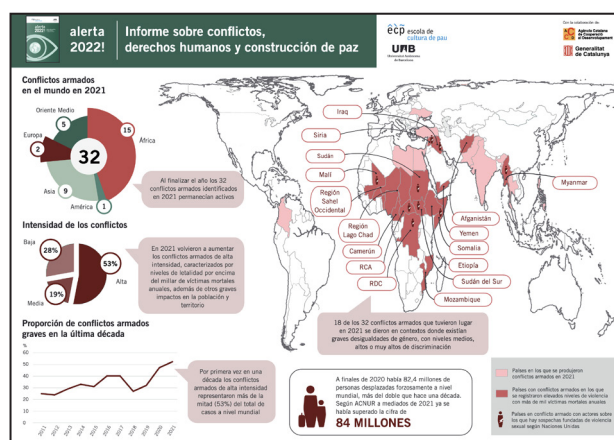
La pandèmia de la COVID-19 no transcorre en un buit. Conèixer el context en què aquesta succeeix és clau per comprendre'n les conseqüències. En destaquem dos elements fonamentals: l'existència o no de conflicte armat i el canvi climàtic. Als països en guerra, la pandèmia s'entrecrua amb la problemàtica de les guerres i amb els impactes del canvi climàtic.

1.1. Els conflictes armats

Però de què parlem quan parlem de conflicte armat? Els **conflictes armats** són enfrontaments entre grups armats regulars (exèrcits) o irregulars (guerrilles, etc.) que utilitzen la violència per intentar aconseguir objectius en disputa entre ells (com control del poder polític, disputes al voltant del grau d'autonomia d'un territori o control dels

recursos naturals d'una zona, entre d'altres), causant un greu dany a la població i al territori¹.

Figura 1. Infografia sobre els conflictes armats de 2021

Font: Escola de Cultura de Pau, Alerta 2022. Disponible a: <https://escolapau.uab.cat>

1. Hi ha diferents definicions sobre què és un conflicte armat, aquí proposem la de l'ECP. Centres d'investigació per la pau com l'ECP o el Programa de Dades sobre Conflictes de la Universitat d'Uppsala tenen definicions pròpies.

Els conflictes armats causen morts i ferits, obliguen moltes persones a fugir de la violència deixant enrere les seves llars i vides; generen destrucció d'instal·lacions com ara mercats i comerç, centres de salut, escoles, vies de transport; fan malbé el medi ambient i el territori (amb contaminació de rius, destrucció de camps de cultiu, incendis, entre d'altres); etc. Generen sovint escassetat d'aliments i medicines i, a més, se n'incrementa enormement el preu. En conjunt, els conflictes armats deterioren greument les condicions de vida de les persones, la seva salut física i mental, els seus vincles familiars i socials, així com els seus mitjans de vida. Alhora, fan malbé el medi ambient i dificulten el desenvolupament sostenible.

Quadre 1. Recursos complementaris sobre conflictes armats

- Vídeo (3' 48'') **Conflictes armats el 2021 Resum de la situació global de conflictes armats al món**. (ECP)
- Vídeo (4' 16'') **Processos de pau el 2021 Resum dels avenços de pau durant el 2021, tot i la pandèmia**. (ECP)
- Vídeo (9'21'') **Conflictes armats i canvi climàtic en temps de pandèmia**
- Vídeo (9'12'') **Conflictes armats i desplaçament forçat en temps de pandèmia**. (ECP)
- Vídeo (3' 37''), subtítols en anglès) **Testimonis d'infants sobre els impactes que tenen els conflictes armats a les seves escoles** (Colòmbia, RDC Congo, Ucraïna, Palestina, Síria, etc). També inclou aspectes de gènere (atacs contra nenes i dones)
- Dibuixos fets per infants en situació de guerra: **La Guerra Civil dels nens (catorze.cat)** Informe: Escola de Cultura de Pau. **Alerta 2022! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz**. Barcelona: Icaria, 2022.

1.2. El canvi climàtic

La Convenció Marc de les Nacions Unides sobre Canvi Climàtic el defineix com a un canvi de clima atribuït directament o indirecta a l'activitat huma-

na que altera la composició de l'atmosfera mundial i que se suma a la variabilitat natural del clima observada durant períodes de temps comparables.

La transformació del clima que patim actualment està generada per les emissions de gasos d'efecte hivernacle que provoquen l'escalfament del planeta. Aquestes emissions es produeixen principalment pel transport contaminant; les emissions de la indústria, com ara les empreses químiques i petrolieres o les emissions de l'agricultura i la ramaderia intensives no sostenibles.

Però no tothom hi té la mateixa responsabilitat. El diari de Regne Unit The Guardian publica que 20 empreses són les responsables del 35% de les emissions mundials de diòxid de carboni i metà. Oxfam ha assenyalat que entre 1990 i 2015 el 10% més ric de la població mundial (uns 630 milions de persones) va generar el 52% de les emissions de carboni acumulades, però el 50% més pobre de la població mundial (3.100 milions de persones) va generar tan sols el 7% de les emissions acumulades². Així, els països i les persones més riques tenen molta més responsabilitat, donat que les seves formes de vida i de consum no només generen pobresa i desigualtat, sinó que també agreugen el canvi climàtic.

El canvi climàtic ens afecta de forma quotidiana i el podem percebre en aspectes com l'augment de la temperatura o la manca de pluges i sequera. A Catalunya, des de mitjans de segle XX la temperatura mitjana anual ha augmentat 1,8 °C segons el Butlletí Anual d'Indicadors Climàtics de l'any 2020 que elabora el Servei Meteorològic de Catalunya. De fet, l'any 2020 va ser el més càlid a Catalunya des de l'any 1950 i a nivell global un dels tres més càlids des que es fan registres de temperatura, segons l'Organització Meteorològica Internacional.

Segons **Greenpeace**, podem observar com el canvi climàtic ja és una realitat perquè cada cop són més freqüents fenòmens meteorològics extrems, com ara sequeres, tempestes i huracans. Totes aquestes situacions afecten el medi ambient però també afecten les persones, ja que, per exemple, generen danys a les collites i en la producció d'aliments. El canvi climàtic també afecta a la

2. Oxfam. *Combatir la desigualdad de las emisiones de carbono. Por qué la justicia climática debe estar en el centro de la recuperación tras la pandemia de COVID-19*. Oxfam, 21 de setembre de 2020.

salut de les persones i l'Organització Mundial de la Salut (OMS) ha advertit d'impactes greus com ara malnutrició –degut a l'escassetat d'aliments com a

conseqüència de les sequeres o les inundacions-, estrès calòric per l'augment de les temperatures, i malalties com paludisme o diarrea. L'OMS ha advertit que aquesta situació pot provocar que, en el futur, cada any morin 250.000 persones com a resultat del canvi climàtic.

Figura 2. Els efectes del canvi climàtic

Existeixen moviments de persones que s'organitzen per lluitar contra la crisi ambiental i el canvi climàtic, són les persones i organitzacions anomenades **ecologistes**, que tant a nivell local de pobles i comarques, com a nivell global treballen per denunciar situacions de violència ambiental, sensibilitzar la població, promoure polítiques per a la sostenibilitat i la justícia ambiental i impulsar alternatives. A Catalunya trobem nombroses organitzacions que treballen a nivell local, com Naturalistes de Girona o Salvem l'Empordà, per exemple. D'altra banda, al nostre país també trobem organitzacions que treballen a nivell global, **Greenpeace** o **Fryday for Future** en són dos exemples.

Quadre 2. Alguns recursos de suport sobre el canvi climàtic i la conflictivitat ambiental

- **Mapa mundial de justícia ambiental**
- Mapa de conflictes ambientals a Catalunya: **101 conflictes ambientals oberts a Catalunya**
- Vídeo (3:15 min) **"Voces desde la línea de frente del clima"** (UNICEF) sobre canvi climàtic
- Vídeo (1:42 min) **Historia del movimiento ecologista**
- Radio reportatge (51:57 min) **El canvi climàtic a catalunya**, alguns testimonis (Catalunya Ràdio)
- Vídeo (3:56 min) **"No defendemos lo que nos amenaza" sobre canvi climàtic i conflictes armats**
- Informe: Per aprofundir sobre causes i conseqüències del canvi climàtic podeu consultar l'informe IPCC, 2014: *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 151 pp. (versió catalana: **Canvi climàtic 2014: informe de síntesi: resum per a responsables de polítiques.** – (Col·lecció documents ; 20)

Font: **La Vanguardia**.

1.3. Com s'interrelacionen la pandèmia, els conflictes i el canvi climàtic?

Si mirem les relacions entre canvi climàtic i conflictes, tot i algunes diferències entre la gent que ho investiga, tal i com s'explica en l'informe *Canvi climàtic i conflictes* (ECP, 2021), sí que sembla existir alguns consensos bàsics. En primer lloc, que no hi ha una relació directa, lineal i unívoca entre canvi climàtic i conflictes armats. En segon lloc, que el canvi climàtic sí que sembla haver tingut una certa incidència en la prevalença de conflictes armats fins a la data, i que a mesura que els efectes del canvi climàtic es vagin incrementant en intensitat i freqüència, l'impacte d'aquests sobre l'esclat i agudització de conflictes també s'incrementarà. En tercer lloc, que la incidència del canvi climàtic sobre els conflictes armats és indirecta, i es produeix a través de l'impacte que aquest té sobre factors econòmics, polítics, institucionals, demogràfics i socials relacionats amb les causes d'aquestes guerres. Per tant, el canvi climàtic és creixentment percebut com un factor que multiplica i exacerba les tensions i riscos preexistents al país o regió en qüestió. En quart lloc, hi ha coincidència en què els mecanismes que relacionen canvi climàtic i guerres depenen molt de factors contextuais, el que explica que una mateixa condició i variació climàtica pugui tenir impactes diferents en casos diferents.

Per altra banda, hi ha discrepància entre equips investigadors sobre com reaccionarem a l'escassetat de recursos que es preveu derivada del canvi climàtic: hi ha qui pensa que pot generar violència entre persones, comunitats i estats que competeixin per aquests. Alhora, altres defensen (com planteja Naomi Klein, 2014)³, que l'escassetat de recursos prevista també pot estimular la col·laboració i la cooperació com a eines per transformar els conflictes i vetllar per a la supervivència. Finalment, també s'observa què els conflictes armats erosionen clarament la capacitat dels governs, les comunitats i les persones per fer front a les conseqüències del canvi climàtic.

És evident, doncs, que les persones som interdependents entre nosaltres i amb el medi, i que

només des de la cooperació mútua i la resposta pacífica als conflictes podrem preservar les nostres vides i les dels ecosistemes, per això és necessari **promoure polítiques de pau i sostenibilitat que prioritzin posar la cura de la vida al centre** (tan de persones com del medi) i enforteixin governs democràtics, comunitats i economies perquè tinguin estratègies que els permetin, tant evitar noves guerres i violències, com donar millor resposta als reptes del canvi climàtic. És per això que és urgent formar-nos i educar-nos en aquestes capacitats tot introduint aquestes temàtiques al currículum.

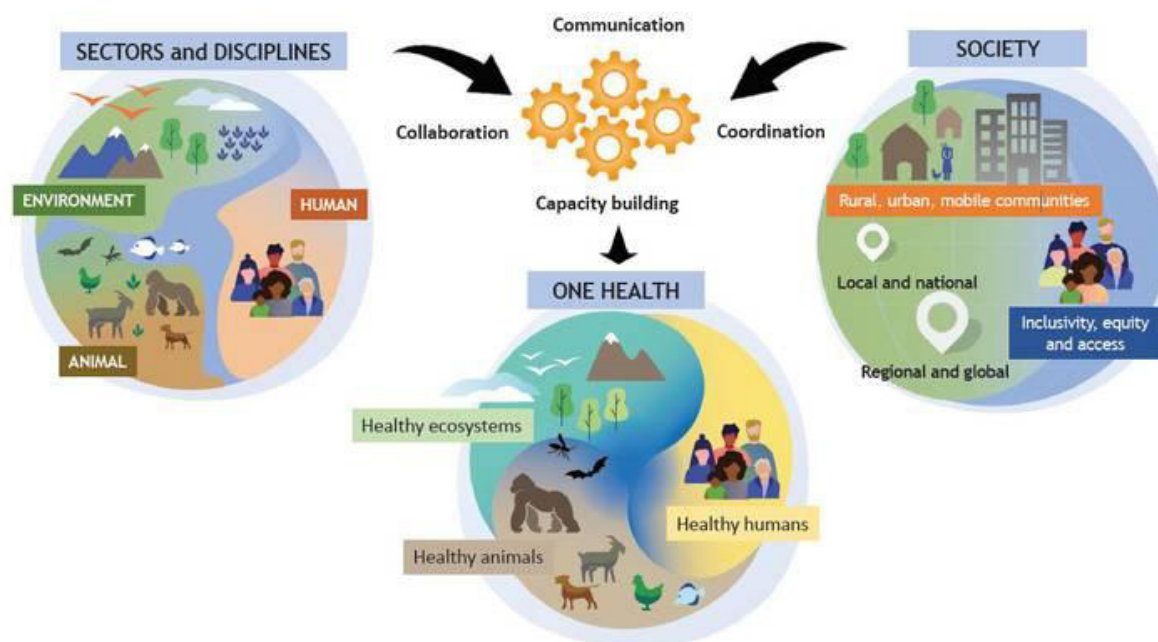
La situació de pandèmia que hem viscut en els darrers temps també ens ha de fer pensar sobre les **relacions entre canvi climàtic, crisi ambiental i pandèmia**. Segons la Plataforma Intergovernamental Científic-Normativa sobre Diversitat Biològica i Serveis dels Ecosistemes (IPBES), “les mateixes activitats humanes que impulsen el canvi climàtic i la pèrdua de biodiversitat també generen riscos de pandèmia a través dels seus impactes en el medi ambient”, destacant l'ús de terra, la intensificació i expansió de l'agricultura, així com determinades formes de comerç, producció i consum insostenibles que porten a un augment del risc. Dit d'una altra manera, els diversos factors causants de la disminució de la biodiversitat, és a dir, la desaparició d'espècies sense les quals es trenca l'equilibri dels ecosistemes i, conseqüentment, l'equilibri ambiental global, sumats als sistemes de sobreproducció agrícola i ramadera incrementa el risc de zoonosis (malalties que passen d'animals a persones) i conseqüentment de pandèmies en les persones.

D'aquesta preocupació per la salut humana, i també animal i dels ecosistemes, neix el concepte de **One Health** (Una Salut), un enfocament que parteix del reconeixement que la salut, tant de les persones, com dels animals domèstics i salvatges, les plantes i el conjunt dels ecosistemes, estan estretament vinculades i son interdependents (com ja hem vist).

Aquest enfocament (algunes persones parlen de moviment social) parteix de l'àmbit de professionals de la salut i busca mobilitzar múltiples sectors, disciplines i comunitats a diferents nivells

3. Naomi Klein (2014) ho planteja al llibre “Això ho canvia tot. El capitalisme vs. el clima”. D'aquest llibre en van fer el documental “This changes everything” amb el mateix nom també interessant de veure.

Figura 3. **Concepte One Health**

Font: **Concepte One Health** (10 de novembre de 2022)

de la societat per treballar juntes de manera integrada, unificada i interdisciplinària, amb l'objectiu de fomentar el benestar i abordar les amenaces a la salut i els ecosistemes. Alhora, també busca abordar la necessitat col·lectiva d'aigua, energia, aire net i aliments segurs i nutritius, prenent mesures sobre el canvi climàtic i la contribució al desenvolupament sostenible. Darrerament, amb la pandèmia, aquest enfocament s'ha enfortit.

hospitals i centres de salut són destruïts com a conseqüència de la violència, i les persones que treballen com a personal sanitari (professionals de la medicina i infermeria) ho fan amb moltes dificultats i perill. Així, malgrat que per fer front a les conseqüències de la pandèmia i el canvi climàtic es necessita reforçar els serveis de salut, en situacions de guerra sovint passa el contrari i aquests serveis no arriben a la població que els necessita.

Figura 4. **Alguns recursos de suport sobre la interdependència entre canvi climàtic, conflictivitat ambiental i salut**

- Vídeo (7:43 min) **Els efectes del canvi climàtic en la salut** (en anglès)

Si pensem en la interrelació entre pandèmia, canvi climàtic i conflictes armats ens adonem que la pandèmia de la COVID19 i el canvi climàtic són greus amenaces que existeixen actualment sobre la salut de les persones de tot el món. Però no afecten igual a tothom, sinó que les persones més vulnerables se'n veuen més afectades. Als països que pateixen conflictes armats sovint, els

Si el canvi climàtic segueix la tendència actual, aquesta situació pot incrementar i agreujar els conflictes armats, provocant més dificultats d'accés a bens i necessitats bàsiques, causant migracions climàtiques i fent que sigui més difícil resoldre pacíficament diferències i desacords entre grups. Però també és una oportunitat per a la col·laboració i la cooperació com a eines per a transformar els conflictes que poden sorgir com a conseqüència de l'escassetat de recursos que es preveu pel futur.

Per entendre la relació entre la pandèmia, la crisi ambiental i els conflictes armats posem un exemple: les crisis alimentàries.

“ Sovint els conflictes armats provoquen crisis alimentàries, és a dir, impedeixen l'accés de la població als aliments en condicions de seguretat i en quantitat suficient. Com s'ha esmentat abans, el canvi climàtic també té un gran impacte sobre l'agricultura i pot dificultar molt l'accés als aliments de les persones que se'n veuen afectades. A més, moltes crisis alimentàries s'han vist agreujades com a conseqüència de la pandèmia. L'Informe Global sobre Crisi Alimentàries de 2020⁴ va identificar tres factors fonamentals darrere de les principals crisis alimentàries: 1) els conflictes i la inseguretat; 2) les crisis econòmiques, incloent les provocades pels impactes de l'expansió de la pandèmia per la

COVID-19; i 3) els fenòmens meteorològics extrems. L'informe destaca que, sovint, aquests factors es troben interconnectats, reforçant-se entre ells, així que en moltes ocasions és difícil identificar amb claredat un únic factor com el desencadenant d'una crisi. Així, durant 2020, 155 milions de persones en 55 països i/o territoris es van veure afectades per crisis alimentàries, darrere de les quals hi havia les conseqüències interconnectades de les situacions de conflictivitat actives –tant conflictes armats com tensions sociopolítiques–, de l'impacte del canvi climàtic i de les conseqüències de la pandèmia com a factors principals, segons el Food Security Information Network (2021).

4. Informe mundial sobre las crisis alimentarias (GRFC 2021), Food Security Information Network

Part 2. Introducció a la metodologia de diàleg controvertit a l'aula.

Com hem dit a la presentació, educar per la pau passa per abordar temes socialment controvertits des del pensament crític i el diàleg. El Consell d'Europa defineix els temes controvertits com “els temes que fan sorgir emocions i sentiments intensos i divideixen a la societat” (Consell d'Europa, 2015: 5).

Des d'una perspectiva d'educació per la pau, per prevenir violència social és interessant treballar per la cohesió social i la prevenció de la polarització i, per tant, cal aprofitar els temes controvertits i aprendre com abordar-los per fer-ne una oportunitat d'aprofundiment democràtic i recerca de solucions òptimes.

Observem que el tractament de temes controvertits a l'aula permet diversos objectius:

- Abordar-los educativament a l'aula quan sorgeixen de forma espontània plantejats per l'alumnat.
- Acompanyar infants i joves davant de conflictes i controvèrsies socials del món adult que els provoquen confusió i angixa.
- Desenvolupar capacitats cognitives de pensament crític i socioemocionals de transformació de conflictes.
- Educar per a la ciutadania democràtica i la consciència global.
- Prevenir la polarització social i els extremismes violents. Quan promovem generar aprenentatge a partir de la confrontació no violenta d'opinions diverses, ajudem a trencar estereotips i a valorar la diferència.

Les controvèrsies, per la seva naturalesa, són una bona oportunitat per educar en la complexitat: posen en evidència la diversitat dins del propi grup i deixen clar que no hi ha una resposta única a un tema. Descobrir diferents mirades, concepcions i vivències emocionals entorn una mateixa temàtica, ens permet eixamplar el nostre punt de vista i prendre consciència d'opcions i arguments que no imaginàvem. És una oportunitat per aprofundir en la capacitat d'anàlisi, educar l'actitud d'acceptar l'error com a oportunitat, i la necessitat d'assumir el risc a l'hora d'escollir una o altra opció. També ens ajuda a descobrir que podem conviure amb persones que pensen i senten diferent de nosaltres. És a dir, els diàlegs sobre temes controvertits en l'àmbit educatiu permeten desenvolupar habilitats importants i necessàries per la resolució de conflictes i la cultura de pau.

2.1. Diàleg versus debat

Abordar temes controvertits sovint s'interpreta com fomentar el debat, i aquest s'associa a la capacitat retòrica i d'argumentació des de la cognició. Tanmateix, des de l'educació per la pau defensem que, més que al debat, les controvèrsies s'han de vincular al diàleg, pel que implica de consciència dels propis valors i de comprensió (cognitiva i emocional) dels valors de l'altra persona. Així, el que es busca no és només que l'alumnat sàpiga argumentar una opinió contrastada, sinó que sàpiga escoltar i ser empàtic. L'enfocament del diàleg posa l'èmfasi en que l'objectiu final d'un debat no hauria de ser saber quin bàndol ha aconseguit

Taula 1. **Habilitats per tractar temes controvertits**

Habilitats socio-emocionals	Habilitats cognitives
• Respectar l'Altre • Gestionar les emocions de forma no violenta. • Empatitzar i escoltar activament. • Expressar-se de forma assertiva. • Coherència i compromís.	• Analitzar críticament la informació • Situar les percepcions (ser conscient dels propis biaixos i diferents punts de vista) • Tenir bona oratòria. • Saber conviure amb la complexitat i la tolerància a l'ambigüitat

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

Figura 4. Infografia Debat vs diàleg

Taula 2. Diàleg versus debat

	Debat	Diàleg
Definició	Conversa o discussió entre dues persones o grups amb argumentacions diferents, sovint percebudes com a oposades, amb intenció de reafirmar el propi posicionament i convèncer l'altre.	Conversa o discussió entre dues persones o grups amb argumentacions diferents, reconeixent la legitimitat de les opinions de l'altre des de l'escolta, l'empatia i la predisposició a enriquir la meua opinió amb les aportacions d'aquest altre.
Objectiu	- Defensar una argumentació. - Mostrar que tenim raó. - Convèncer l'altre.	- Ampliar punts de vista. - Construir pensament. - Comprendre l'altre. - Tenir consciència de com ens afecta emocionalment el tema i l'abordatge que en fem.
Procés d'argumentació	- Es defensen els propis arguments amb convenciment, sobretot quan van associats a valors i creences profundes. - S'escolta l'altre posant l'atenció en aquells punts del discurs que permeten aportar argumentar en contra.	- Es reconeix que les "veritats" són parcials. - S'escolta l'altre amb voluntat de comprendre i de trobar punts en comú.
Actitud	Combativa i respectuosa	Col·laboradora i respectuosa
Competències dominants	L'argumentació	L'escolta i l'empatia
Estructura	Competitiva	Cooperativa
Conseqüència	El debat polaritza	El diàleg connecta i acosta

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

guanyar la discussió amb millors arguments, ni quin bàndol té més raó que l'altre, sinó que totes les persones participants expandeixin la seva visió sobre el tema abordat sense necessitat d'acabar compartint l'opinió amb ningú, i des de la comprensió cognitiva i la consciència emocional de com els afecta aquest tema. És per tots aquests raonaments que en aquesta guia optem per anomenar el tractament de controvèrsies a l'aula com a diàlegs controvertits.

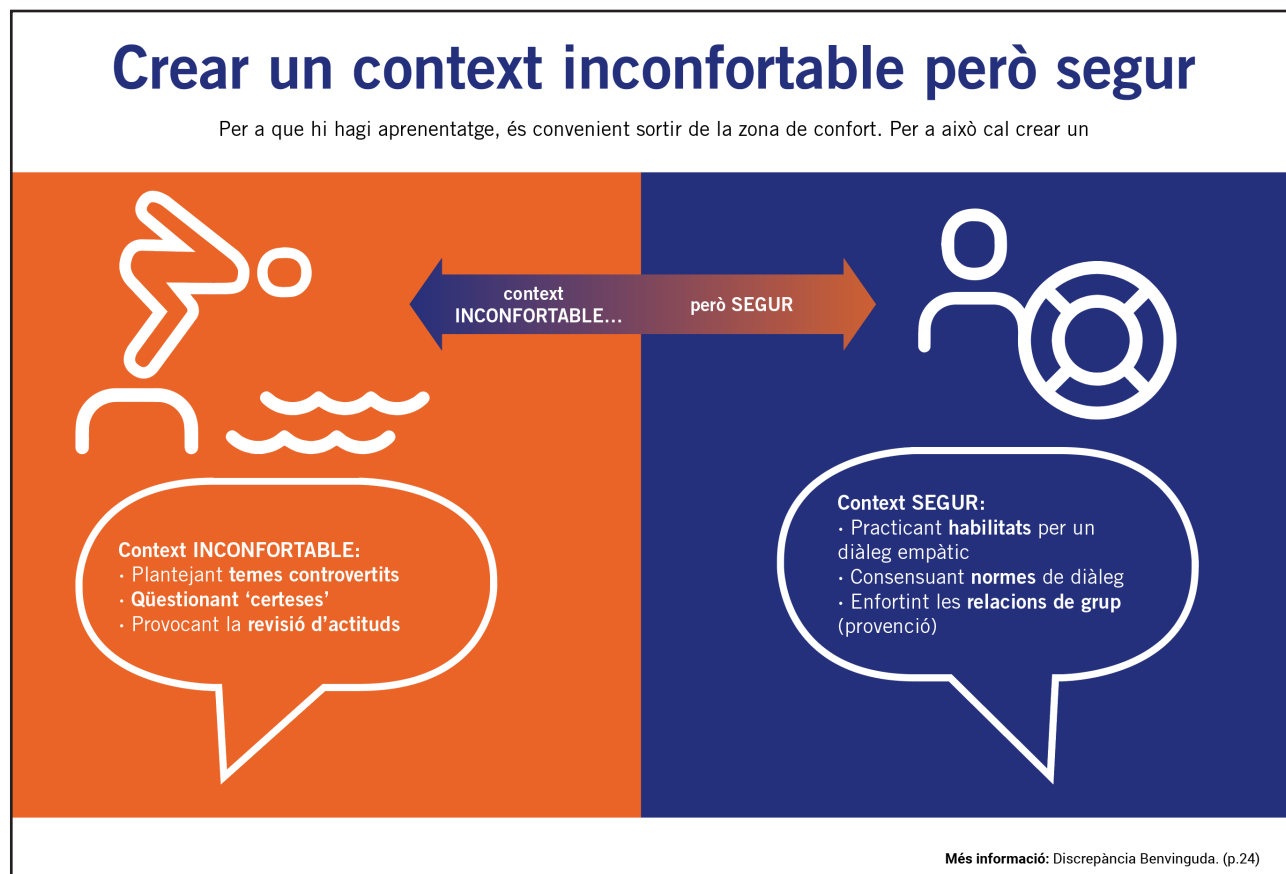
Queda clar, doncs, que tractar temes controvertits és una oportunitat educativa valuosa, i que és important que el professorat es prepari per entomar aquests diàlegs. Hi ha diversos recursos que l'hi poden ajudar: crear un context adequat per al diàleg; valorar quin rol de facilitador vol exercir; prendre consciència dels propis biaixos o prevenir riscos. En el següents apartats presentem breument algunes orientacions que podreu trobar més desenvolupades en el material [Discrepància Benvinguda! Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula](#) (Barbeito & Caireta, 2018).

2.2. Crear un context adequat per al diàleg

22 Iniciar el treball sobre temes controvertits no resulta fàcil. La controvèrsia pot implicar confrontació i tensió emocional en el grup, i si no hi ha el costum d'abordar aquestes situacions de forma organitzada i educativa, pot generar molta inseguretat. Alhora, la teoria d'aprenentatge de Solya planteja l'interès de crear un context d'aprenentatge inconfortable i alhora segur, ja que ens permet sortir de la nostra zona de confort i obrir-nos a nous aprenentatges desconeguts. El tractament de temes controvertits amb cura i preparació respon a aquest plantejament.

En conclusió, cal plantejar la introducció de temes controvertits a l'aula com un procés gradual d'aprenentatge, tant pel grup com pel professorat. El repte és aconseguir crear un context on la confrontació sigui segura, constructiva i no violenta. Desenvolupem breument les tres estratègies per construir un entorn segur:

Figura 5. Context inconfortable però segur

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

1. **Construir una relació de respecte i de cura** amb els companys i companyes de classe. Per això cal un treball continuat al llarg de tot el curs adreçat a construir activament relacions pacífiques. Tres recursos: la Provenció⁵, l'aprenentatge cooperatiu i construir comunitat de recerca.
2. **Reforçar les habilitats necessàries per un diàleg empàtic** amb una seqüència didàctica d'introducció de la metodologia abans i durant el primer diàleg, el que permetrà construir un codi comú de conceptes, pautes i habilitats que ens facilitarà crear una estructura pacífica i segura on abordar futurs diàleg, espontanis o planificats en el currículum.

Quadre 4. Seqüència didàctica d'introducció de la metodologia de diàleg controvertit

Una seqüència d'activitats que assegurin un codi comú ha d'incloure:

- Aclarir conceptes com controvèrsia, diàleg, debat
- Cuidar la comunicació.
- Saber relativitzar percepcions.
- Reconèixer informació esbiaixada.
- La gestió d'emocions.

A la pàgina 27 de la guia **Discrepància Benvinguda! Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula** es proposa una seqüència didàctica possible. La guia ofereix 26 activitats que us poden ser útils.

3. **Consensuar normes de diàleg.** Elaborar-les abans del primer diàleg⁶
Un exemple de normes de diàleg pot ser:

Quadre 5. Exemple de normes de diàleg. Normes consensuades per al diàleg respectuós i pacífic (4t ESO IE Can Oriach, març 2022)

- Escoltem per comprendre i no per respondre.
- Parlem des del "jo-missatge" (jo imagino, jo interpreto, jo crec, jo opino...).
- Substituir "sí, però..." per "sí i...."

- Tothom té part de la veritat i ningú la té tota. La diversitat és benvinguda.
- Valorem més la nostra relació que tenir o no la raó.
- Aquest diàleg ens portarà a aprendre i créixer junts/es.

El procés de consens consisteix en: es fa una proposta de partida, es presenta al grup, s'aplica la tècnica de consens CAC (Comprenc, Accepto, m'hi Comprometo). A mà alçada tothom mostra si ho ha comprès, si algú no alça la mà se li dona la paraula per aclarir el que no entén. A mà alçada tothom mostra si ho accepta, si algú no ho pot acceptar es dialoga fins trobar un consens. Finalment a mà alçada es comprova si tothom s'hi compromet.

2.3. Valorar quin rol de facilitador es vol exercir

Des de l'educació per la pau partim que el professorat no pot ser ni ha de ser neutral perquè res és neutral. Aleshores quina posició ha de prendre a l'hora de facilitar un diàleg? Quin rol ha de prendre, en tant que moderador, per a fer pensar l'alumnat? Entre els diferents models que es pot seguir per facilitar el diàleg, n'identifiquem mitja dotzena que el docent pot escollir segons els objectius que prioritzi i el moment⁷:

- **Model de "línia oficial":** Dona suport a les versions i als arguments de les autoritats públiques, d'acord amb el que diuen les lleis o les polítiques imperants.
- **Model de "compromís manifestat":** Expressa el propi posicionament sobre un tema, sovint amb l'objectiu de clarificar certs valors que es consideren innegociables⁸.
- **Model de l'"aliat":** Pren partit per un alumne/a (o per un grup d'alumnes), per tal de donar més veu a opinions minoritàries i/o de persones vulnerables o discriminades en el grup-classe.

5. Per conèixer què és la provenció podeu consultar dos recursos: 1. *L'escala de provenció. Guia pràctica per abordar el conflicte amb perspectiva de gènere a l'aula universitària*, 2. *Banc de recursos d'educació per la pau, dinàmiques de provenció*.

6. Aconsellem, pel primer diàleg, agafar un tema que no generi molta tensió emocional.

7. Segons Stradling, 1984; citat a Consell d'Europa, 2015: 67-69.

8. En general es recomana que les preferències de la persona dinamitzadora s'expressin al final del debat, per a no influir excessivament sobre les manifestacions de l'alumnat, i exigeix un gran respecte per les opinions contràries a aquesta línia.

- **Model del “moderador imparcial”:** Actua exclusivament com a facilitació del debat, repartint torns de paraula, i assegurant-se que tothom hi intervén. No expressa les pròpies opinions.
- **Model “equilibrat” o “multiparcial”:** Aporta una gran varietat de punts de vista sobre un tema (presentant arguments, testimonis, notícies... de diferents opinions). No revela la seva opinió com a facilitador/a de la discussió⁹.
- **Model de l’“advocat del diable”:** Defensa conscient una posició diametralment oposada a l’expressada per l’alumnat, amb l’objectiu d’ajudar-lo a valorar els pros i contres d’aquest posicionament. És especialment útil quan un grup té una opinió molt majoritària.

2.4. Prendre consciència dels propis biaixos

La visió de la realitat que tenim com a persones està distorsionada per determinats biaixos cognitius. La cognició es pot definir com l’acció inconscient de les persones per a processar tota la informació que els arriba. Un biaix és una desviació, un posicionament, també inconscient, cap a alguna percepció determinada que no sembla ajustada a la realitat. Un biaix cognitiu, doncs, és una alteració inconscient en l’atenció, la memòria i el processament de la informació que comporta una percepció parcial i subjectiva de la realitat.

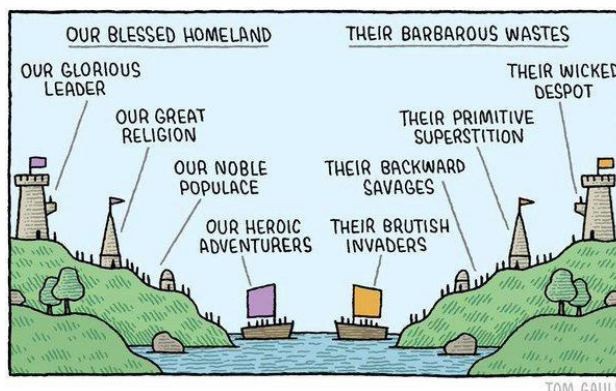
Aquests biaixos poden ser heurístics (biaix en les percepcions), emocionals (biaix degut als sentiments) o socials (biaix degut a la nostra pertinença grupal, al sentiment de pertinença i al rang).

Totes les persones tenim biaixos cognitius, en major o menor mesura. En general quan més fortes són les emocions associades a un tema, quan més intensament i amb menys consciència les sentim; quan més fort és el factor grupal; i quan més sentim qüestionades creences i valors fonamentals per nosaltres, més maximitzem els biaixos cognitius, a no ser que se’ns hagi educat en una forta sensibilitat i acceptació de la diversitat. S’ha posat nom a centenars de biaixos cognitius¹⁰, pel que és ben difícil tenir-los tots en compte. Hi

ha, però, alguns biaixos que tenen molt a veure amb el diàleg sobre temes controvertits. Aquests són:

- com seleccionem la informació d’acord amb les nostres creences (biaix de confirmació),
- com les nostres opinions es deixen influir per les majories (efecte d’arrossegament i de fals consens),
- qui ens està parlant (biaix d’autoritat, biaix de devaluació reactiva),
- les explicacions que ens fem de perquè els altres pensen el que pensen o fan el que fan (favoritisme intragrupal, error d’atribució grupal, realisme naïf).

Figura 6. **Exemple del biaix de favoritisme intragrupal, on exaltem allò que és nostre i jutgem negativament el mateix en l’enemic**

Font: Tom Gauld. [La nostra pàtria beneïda: el nostre líder gloriós, la nostra gran religió, el nostre noble poble, els nostres heroics aventurers; Les seves bèsties bàrbares: el seu líder despòtic, la seva superstició primitiva, els seus salvatges endarrerits; els seus brutals invasors]

2.5. Metodologies

L’abordatge de temes controvertits s’ha practicat des de moltes diferents disciplines (filosofia, socials, STEM) i enfocaments (com a eina de l’educació per la ciutadania -Democràcia profunda-, eina de resolució de conflictes -Comunicació No Violenta, Diàleg Nansen-, eines d’educació intercultural -Soliya-, etc.). La llarga trajectòria de moltes d’aquestes metodologies fan que contribueixin amb veritables aportacions i eines per abordar els temes controvertits, cadascuna des dels seus propis enfocaments. Algunes parteixen de polaritzar el grup, altres de despolaritzar-lo. Conèixer-les ens pot ser útil.

9. Alguns enfocaments qualifiquen aquest mètode de “multiparcial” (Soliya, 2016), entès com l’atenció a totes les visions del grup, a més d’altres punts de vista no presents en el grup però que permeten eixamplar la reflexió. És especialment adient quan l’opinió de la classe està molt polaritzada.

10. Veure per exemple la [categorització de Buster Benson](#).

Figura 7. Neutralitzar els riscos a través de la metodologia i estratègies

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

Part 3. Experiència didàctica: projecte “Ecofeminisme, pandèmia i conflictes armats”

Fet per l'alumnat de 6è de primària de l'Escola Torres Jonama (Palafrugell, 2022)

3.1. Resum

Aquesta experiència es desenvolupa amb l'alumnat dels 3 grups de 6è i el seu equip de tutors (Nerea Huertas Huertas, Vero Martínez Hervás i Alex Moreno Sánchez) entre els mesos de març i juny. El projecte explora el concepte de seguretat, tant d'allò que fa sentir als infants segurs, com de com la pandèmia, el canvi climàtic i els conflictes armats afecten la seguretat humana, per separat i de manera interrelacionada. Al llarg de 10 sessions, l'alumnat es va formant en un projecte de cultura de pau, a través de la metodologia per abordar a l'aula temes controvertits d'una manera dialogada, que els forma en capacitats de pau, transformació de conflictes i ciutadania crítica per al seu dia a dia a l'aula, al poble i al món. El projecte acaba en una acció no violenta a l'espai públic i nombroses accions de difusió de tot allò que han treballat i après.

3.2. Objectius

Els objectius que el professorat es planteja treballar amb aquest projecte són:

- Formar l'alumnat en una cultura de pau a través d'experimentar-la a l'aula i de conèixer i analitzar situacions adverses i conflictes socials més enllà de l'aula (comarca, país i món).
- Aprendre a comunicar sentiments de manera assertiva davant un conflicte.
- Conèixer diferents dinàmiques de debat/diàleg.
- Saber què és i interrelacionar l'ecofeminisme, els conflictes armats i la pandèmia.
- Entendre el concepte d'interdependència.
- Conèixer propostes d'acció de defensa del territori més proper.
- Dissenyar propostes d'accions per la pau i la cura del medi ambient.

3.3. Encaix curricular

En el moment de fer el projecte (curs 2021-2022) es vincula amb dos àmbits: coneixement del medi i educació en valors.

Figura 8. Dimensions curriculars amb que el projecte es vincula

Font: Escola Torres Jonama.

Ahora, ens adonem que aquest projecte treballa en profunditat **els 6 vectors del nou currículum** i per tant pot esdevenir un bon exemple d'aplicació del nou currículum (setembre 2022).

- **Promoció d'una ciutadania democràtica, crítica i compromesa amb la consciència global.** El projecte té per objectiu educar per a la pau i la cura del medi ambient, desenvolupant la comprensió de la interdependència, tan entre persones (ens hem de cuidar mútuament), com amb l'entorn (el planeta Terra).
- **Qualitat de l'educació lingüística:** el projecte treballa explícitament l'ús de pautes de comunicació no violenta i normes per al diàleg, tan per tenir eines per abordar de forma pacífica els conflictes a l'aula, com en la reflexió sobre temes socialment controvertits com la resposta a la pandèmia o a la crisi ambiental.

- **Enfocament competencial:** en el projecte partim de contextos importants en la vida dels infants: la convivència a l'aula i al món, la crisi climàtica i la pandèmia (que tots/es hem viscut), així com la interdependència entre unes i altres.
- **Perspectiva de gènere:** Es parteix de la mirada ecofeminista, posant la vida i l'ètica de la cura al centre de les relacions.
- **Benestar emocional:** busquem, utilitzant la metodologia de promoure el diàleg sobre temes socialment controvertits a l'aula, promoure formes de relació des de la cura en moments de discrepància, cuidant així del benestar emocional, tan durant el projecte a l'aula, com aprenent i practicant habilitats per conviure en la discrepància al llarg de la vida.
- **Universalitat del currículum:** aquest projecte busca i aconsegueix ser un punt de partida per integrar eines i metodologies per a l'abordatge pacífic del conflicte i el diàleg controvertit a tot el centre, cosa que el farà més democràtic, crític i inclusiu.

Des de la perspectiva de dimensions de l'Educació per la Justícia Global, aquest projecte tracta:

- Pau i noviolència
- Justícia ambiental
- Perspectiva feminista

3.4. Procés desenvolupat i activitats realitzades

Figura 9. Seqüència de sessions

Font: Escola Torres Jonama.

En aquest punt detallem el desenvolupament del projecte sessió a sessió, per si teniu interès en reproduir-lo. A través d'aquest [enllaç](#) podeu consultar la presentació que fem servir a l'aula amb l'alumnat, així com l'accés als diferents materials que hem utilitzat.

Sessió 0: La comunicació no violenta.

S'inicia el projecte amb el que anomenem "sessió prèvia", com a punt de partida. En aquesta exposem la importància del respecte i de la comprensió dels diferents punts de vista, a través d'il·lusions òptiques i del conte dels [7 ratolins cecs](#).

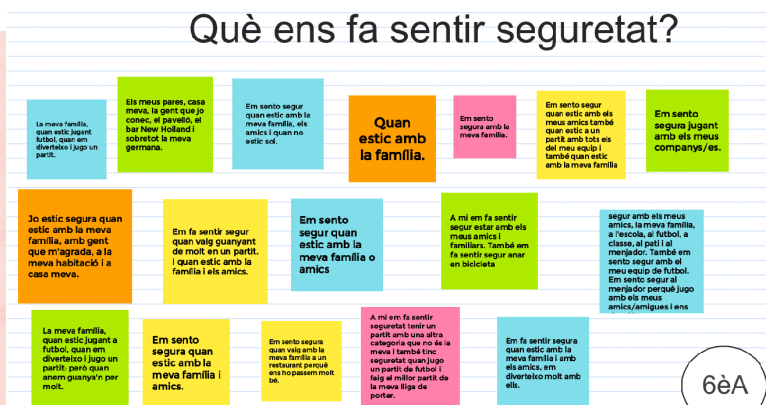
Un cop acabat, parlem de la importància de comunicar-nos i exposem a grans trets les característiques de la comunicació no violenta a través del jo-missatge. Acabem amb una pràctica del [jo-missatge](#).

Sessió 1: El concepte de seguretat.

L'objectiu de la sessió és que l'alumnat exposi el que li genera seguretat, i a partir d'aquí introduir el concepte d'interdependència (tot el que passa, m'afecta). Ho fem a través de l'aplicació [Jamboard](#). Quan tot l'alumnat ha respost comentem el resultat en gran grup.

Per finalitzar la sessió expliquem l'àlbum il·lustrat "La meua cançó", que parla del concepte Ubuntu (Jo només sóc feliç quan totes les persones del grup som felices).

Figura 10. Mural jaamboard sobre percepcions de que els dona seguretat als infants d'un dels tres 6è

Font: Escola Torres Jonama.

Figura 11. Fent l'activitat de la maleta pedagògica ecofeminista "El món al revés!"

Font: Escola Torres Jonama.

Sessió 2: l'Ecofeminisme.

Lligat amb el Dia Internacional de la Dona Treballadora, treballem el concepte d'Ecofeminisme a través d'una dinàmica on l'alumnat es distribueix en tres grups, i cada grup ha d'ordenar unes tasques representades en targetes. Cada grup ha de seguir un criteri diferent: 1) segons si les tasques són més remunerades o menys, 2) segons si afecten negativament al planeta o no i 3) segons si ens ajuden a tenir una vida digna o no. Els tres grups fan la distribució sense saber com les ordenen els altres grups. Un cop acaben, han de pensar quines són les tasques que majoritàriament realitzen les dones i quines els homes. Parlem de la importància del sistema de cures i de la cura del medi ambient. Recuperem el concepte d'interdependència. (Activitat extreta de la [Maleta pedagògica ecofeminista](#) - Part 2, Activitat 1).

Sessió 3: Les nostres inseguretats.

L'objectiu de la tercera sessió és observar el que ens genera inseguretat i com responem o ens sentim davant una baralla.

Fem la sessió a través de la dinàmica del **debat silenciós**. Posem 3 cartolines a l'aula amb 3 preguntes i cada alumne ha de respondre a un post-it que enganxarà a la cartolina que pertorqui.

- Com em sento quan hi ha una baralla a la classe o al carrer?
- Com em sento quan sóc jo qui em barallo?
- Què em porta a barallar-me?

Un cop acabat, analitzem les conseqüències quan hi ha una baralla a la classe o al carrer, no només per les 2 persones afectades, sinó per la resta del grup. Parlem de la comunicació no violenta i de com ens expressem quan ens sentim malament.

Figura 12. Imatges de la sessió 3

Font: Escola de Cultura de Pau.

Sessió 4: La seguretat humana.

Recuperem el que ens feia sentir seguretat i ho contrastem amb el resultat de la dinàmica del debat silenciós: com responc a una situació d'inseguretat? A vegades hi ha qui es defensa pegant. Si hi responem pegant-nos què passa? Com ens sentim?

Relacionem allò que ens passa a nosaltres a petita escala amb el que pot passar als governs: als països també els passa a vegades que se senten insegurs i es preparen per respondre pegant amb grans exèrcits. Expliquem què és la seguretat tradicional i militaritzada. Projectem els vídeos [Videoteca de Cultura de Pau - Seguretat humana i Nos defendemos de lo que NO nos amenaza](#).

Sessió 5: Pandèmia, conflictes armats i canvi climàtic.

L'objectiu de la sessió és interrelacionar tres conceptes: pandèmia, conflictes armats i canvi climàtic.

- **Pandèmia:** A través de l'aplicació **Wonder**, l'alumnat interactua virtualment entre els tres grups de 6è (aïllats en grups bombolles per la pandèmia de la Còvid 19) en una conversa oral espontània al voltant de tres preguntes: 1) Com us ha afectat la pandèmia? 2) Com afecta a nens i nenes en situació de guerra? i 3) Com poden fer els governs, països i humanitat per respondre a les inseguretats? Un cop acabada la conversa, visualitzem dibuixos d'infants en contextos de guerra. **La Guerra Civil dels nens/es**¹¹.
- **Canvi climàtic:** Sabem que als llocs on hi ha guerres les conseqüències de la pandèmia i del canvi climàtic s'agreugen, es retroalimenten entre ells generant moltes dificultats a les persones. Comentem l'exemple de la manca d'aliment. Visualitzem el vídeo de Greenpeace fet per a la cimera del clima (2021) **"No elijas la extinción"**.
- **Conflictes armats:** Visualitzem els vídeos **Conflictes armats i canvi climàtic en temps de pandèmia**, i **Conflictes armats i desplaçaments forçats en temps de pandèmia** i establim la relació entre pandèmia, canvi climàtic i conflictes armats.

Sessió 6: Com afecta el canvi climàtic? Taula rodona amb activistes.

L'objectiu de la sessió és veure com afecta localment i globalment el canvi climàtic al nostre territori i a les nostres vides. Per fer-ho organitzem una taula rodona amb persones referents que, des de diferents mirades, ens ajudin a reflexionar-hi. Conversem amb una dona activista colombiana exiliada a Catalunya, un membre de SOS Costa Brava (entitat ecologista local), un membre de l'Associació Naturalistes de Girona i una persona de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB. Les ponents ens parlen de com afecta el conflicte armat al medi ambient i la relació amb els drets humans.

Figura 13. Taula rodona sobre com ens afecta el canvi climàtic

"Taula rodona sobre com ens afecta el canvi climàtic"

El representant de SOS Costa Brava ens explica com afecta a nivell local la destrucció del medi. I el representant de Naturalistes de Girona ens parla de com el nostre consum té efectes localment i globalment, i per tant, com decidir quin tipus de consum fem és una manera d'actuar a favor de la pau i la cura del medi.

Sessió 7: Pluja d'idees de difusió.

Un cop hem investigat i après sobre la temàtica ens proposem fer-hi alguna cosa. L'objectiu de la sessió 7 és elaborar propostes d'accions concretes per difondre-ho i fer-ne sensibilització a l'escola, al municipi i arreu. Imaginem possibilitats de com ho podem explicar. Elaborem un **llistat d'accions** per fer difusió del projecte.

Sessió 8: Treballem la difusió.

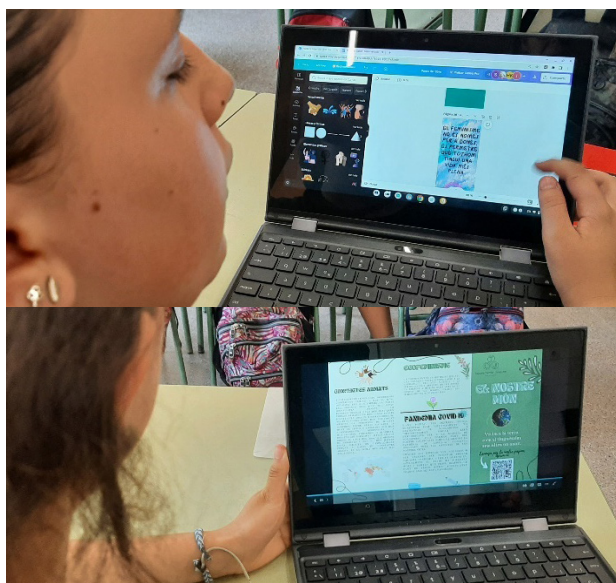
Fem petits grups de treball i ens posem a treballar en preparar les accions de difusió.

Sessió 9: Treballem la difusió (II)

Fem la presentació de les accions de difusió per grups a la resta de companys i companyes.

11. Aquest és un petit recull d'il·lustracions, a internet podeu trobar molts altres dibuixos fets per infants en situació de conflicte armat.

Figura 14. Cartell de difusió de l'acció no violenta de llençar bombes de llavors

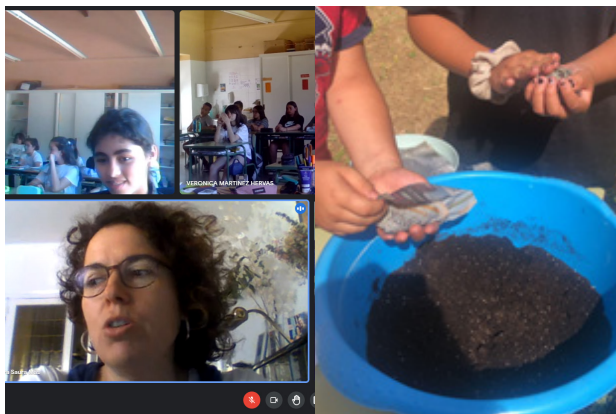

Font: Escola de Cultura de Pau.

Sessió 10: Preparem acció no violenta, llencem bombes de llavors.

Com a acció concreta de final de projecte, volem acabar fent una acció no violenta per mostrar públicament la nostra denúncia contra la guerra, per dir un “No a totes les guerres i sí a la vida”, per això fem l'acció de llençar **bombes de llavors**. Ho preparem amb cura, primer fem una videoconferència amb la Sandra Saura, ecòloga del Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF) de la UAB, perquè ens expliqui amb detall com fer les bombes de llavors i ens resolgui els **dubtes** que ens han sorgit al plantejar-nos fer-les.

Figura 15. Vídeoconferència amb Sandra Saura del CREAF

Font: Escola Torres Jonama.

Figura 16. Cartell d'invitació a les famílies a participar en l'acció de fer i llençar bombes de llavors

Font: Escola Torres Jonama.

Sessió 11: Fem acció no violenta, llencem bombes de llavors (II).

Construïm les bombes de llavors i anem a llençar-les a un solar municipal com a gest de denúncia i

Figura 17. Alumnat de 6è preparant activitats de difusió i gravant el reportatge de l'InfoK

Font: Escola de Cultura de Pau.

Figura 18. Alumnat de 6è llençant bombes de llavors, bombes de vida per polinitzar camps propers a la seva escola, gravats per InfoK

Font: Escola de Cultura de Pau.

compromís novilent. En la nostra voluntat de fer-ne difusió aconseguim que l'equip del programa de notícies l'InfoK vingui a grabar-nos i en faci un reportatge que s'emet el 16/06/2022. (**Bombes de llavors**).

Sessió 12.

Tancament del projecte amb una activitat de reflexió personal sobre tot allò après (veure apartat "Avaluació").

3.5. Avaluació

L'avaluació ha estat formativa. Hem avaluat l'alumnat en funció de la participació activa i de l'aprenentatge i l'adquisició dels continguts.

S'ha treballat una rutina de pensament, a través de la reflexió personal entorn a tres preguntes:

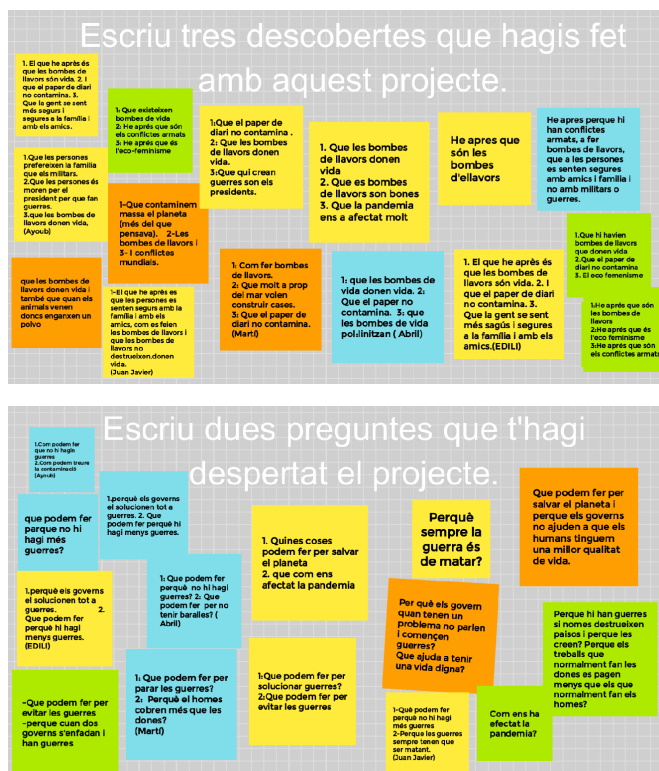
- 1) Escriu tres descobertes que hagi fet amb aquest projecte.
- 2) Escriu dues preguntes que t'hagi despertat el projecte.
- 3) Tria una imatge que per a tu representi aquest projecte i enganxa-la al tauler.

Ho hem fet a través de l'aplicació **Jamboard**, per promoure que tot l'alumnat participés.

3.6. Projecció social i difusió del que hem après

En educació per la pau és molt important passar a l'acció, tant per promoure la pau més enllà de la nostra aula, com perquè treballar des del coneixement de temàtiques tan desoladores com els conflictes armats o la violència no és fàcil de sostenir emocionalment, i si no es passa a l'acció per transformar-ho, pot generar desesperança o indiferència, tot el contrari del que busquem. En resum, qualsevol projecte d'educació per la pau ha d'incloure acció per la pau (difusió i sensibilització en la nostra comunitat o més enllà d'aquesta, incidència en els adults amb responsabilitats comunitàries -direcció del centre, ajuntament, etc.-, denúncia i acció no violenta, canvis en el grup

Figura 19. **Pissarra digital col·laborativa d'avaluació**

Font: Escola Torres Jonama.

Figura 20. **Pissarra digital col·laborativa d'avaluació**

Font: Escola Torres Jonama.

classe (noves normes, en el temps o l'espai, etc.) o canvis personals d'actituds i comportaments.

Els nois i noies del Torres Jonama teníem clar que volíem explicar tot allò après, i per fer-ho vam fer una **pluja d'idees** sobre com podríem fer difusió del projecte. A partir d'aquí vam anar treballant les propostes en grups petits i en gran grup. Finalment vam aconseguir impulsar diverses accions de projecció social:

- El programa InfoK va venir a gravar-nos i van editar un reportatge sobre la nostra **acció noviolenta de llençar bombes de llavors**.
- Les persones representants de 6è al Consell de delegats van explicar a l'alumnat de 3r, 4t i 5è el projecte. Vegeu l'**Acta** del Consell de Delegats i Delegades.
- En un claustre les tres tutores de 6è van fer extensiu el projecte a tot l'equip docent del centre.
- Pàgina web projecte creada per l'alumnat¹².
- **Presentació** amb les sessions del projecte.
- **Presentació** del projecte feta per l'alumnat.
- **Tríptic** fet per l'alumnat per fer difusió del projecte.
- **Punts de llibre** que va fer l'alumnat per fer difusió del projecte.
- Jocs de reciclatge creat per tres alumnes per conscienciar del reciclatge a l'alumnat d'Ed. Infant. **Joc 1**, **Joc 2**, **Joc 3**.

3.7. Valoració. Punts forts i punts febles

Punts forts

- Treball conjunt escola Torres Jonama i ECP: això ha permès un treball interdisciplinari que ha enriquit la proposta i ha permès un acompanyament personalitzat a l'equip de 3 tutors/es de 6è aportant-los nous recursos i coneixements que podran aplicar en el futur.
- El projecte ha partit de com els infants viuen en primera persona els conceptes de seguretat i violència (microsocial) per, a partir d'aquí, entendre com aquests conceptes es traslladen al món (macrosocial), això ha facilitat la comprensió dels infants envers un tema molt complex.
- El fet de tractar tres "amenaces" a la seguretat com són la pandèmia, el canvi climàtic i els conflictes armats ens ha permès que, a partir d'interrelacionar-los, alumnat de 6è de primària entengui el concepte d'interdependència, concepte clau de l'educació per a la pau i la justícia global.
- Conèixer de primera mà experiències properes i llunyanes de persones i projectes que actuen a favor de la pau i la justícia ambiental. Això

ha ajudat a que l'alumnat vegi que és possible actuar a favor de la pau.

- Passar a l'acció, tant fent sensibilització del que hem après a la comunitat educativa com fent una acció no violenta a favor de la pau i la justícia ambiental com les bombes de llavors, el que ha donat una dimensió al projecte d'aprenentatge-servei molt interessant.
- Evidències que l'alumnat incorpora aprenentatges del projecte al seu dia a dia, en actituds i comportaments, sobretot a l'hora de resoldre conflictes quotidians.

Dificultats i aspectes a millorar:

- El fet d'haver-lo emmarcat dins l'àrea d'educació en valors, ha fet que l'alumnat de religió no hi participi tan activament.
- El projecte l'englobaríem a diferents àrees, fent-lo interdisciplinari.
- Creiem que s'hauria d'haver treballat més d'una hora a la setmana o allargar-lo durant tot el curs i no només en un trimestre i mig.
- Ha faltat una mica de temps per poder acabar totes les activitats de difusió.
- Caldria calendaritzar millor l'acció de llençar bombes de llavors perquè coincideixi amb inici de primavera, moment idoni de sembrar plantes pol·linitzadores autòctones.

3.8. Orientacions i recomanacions per dur a terme la pràctica

- Partir de la idea de seguretat personal, per anar desenvolupant el projecte. Vam preguntar a l'alumnat què els feia sentir seguretat i vam veure que era, majoritàriament, la família i les amistats. D'aquí vam establir la importància de relacionar-nos pacíficament i de manera no violenta amb les persones i l'entorn que ens dona seguretat. També vam observar que si no ens relacionem de manera assertiva, apareix la idea d'inseguretat, a través dels conflictes mal gestionats, per això la comunicació no violenta és clau.
- Establir una relació entre els petits conflictes que apareixen a l'escola i amb què es pot convertir si aquests conflictes es fan grans a nivell de societats i governs.

12. En marxar l'alumnat de 6è es va fer desaparèixer la web, i no la podem mostrar.

- És important poder concloure el projecte amb alguna proposta d'acció concreta.
- Val la pena contactar amb entitats que estiguin treballant per la pau i la justícia ambiental al territori perquè expliquin les seves lluites i facilitin sumar-se a alguna d'elles amb alguna acció a la vostra mida.
- És molt interessant fer difusió del projecte a nivell d'escola i a l'entorn.

3.9. Bibliografia i referències

Barbeito, C.; Caireta, M. (2018) *Discrepància Benvinguda! Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula*. UAB.

Barbeito, C.; Boada, E.; Caireta, M. (2021) *L'escala de provenció. Guia pràctica per abordar el conflicte amb perspectiva de gènere a l'aula universitària*. UAB.

Consell d'Europa (2015) *Vivir con la controversia. Cómo enseñar temas controvertidos mediante la Educación para la ciudadanía y los derechos humanos* (EDC/HRE) Módulo de formación para el profesorado. Estrasburg: Consell d'Europa

Escola de Cultura de Pau (2022) *Alerta 2022! Informe sobre Conflictos, Derechos Humanos y Construcción de Paz*. Barcelona: Icaria.

Escola de Cultura de Pau (2021) *Canvi climàtic i conflictes*. UAB.

GRFC (2021), Informe mundial sobre las crisis alimentarias Food Security Information Network

Klein, N. (2014) *Això ho canvia tot. El capitalisme vs. el clima*. Editorial Empúries.

Lafede.cat (10 de novembre de 2022) *Què és l'educació per a la justícia global?*

Concepte One Health (10 de novembre de 2022)

Matthew Taylor y Jonathan Watts, Revealed: the 20 firms behind a third of all carbon emissions, The Guardian, 9 d'octubre de 2019.

Oxfam. Combatir la desigualdad de las emisiones de carbono. Por qué la justicia climática debe estar en el centro de la recuperación tras la pandemia de COVID-19. Oxfam, 21 de setembre de 2020.

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya.

 escola de cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Escola de Cultura de Pau
Parc de Recerca, Edifici MRA,
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 586 88 42
pr.conflictes.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat
@escolapau
EscolaPau

Amb el suport:

 Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

 Generalitat de Catalunya